

PROFESSEUR B. CONEV
MANUSCRITS SLAVES DE LA BIBLIOTHÈQUE NATIONALE DE SOFIA
VOLUME II

О П И С
на
СЛАВЯНСКИТЕ РЪКОПИСИ
В СОФИЙСКАТА НАРОДНА БИБЛИОТЕКА

СЪСТАВИ
ПРОФЕСОР Б. ЦОНЕВ

ТОМ II

С ПРИЛОЖЕНИЕ НА 52 АВТОТИПНИ СНИМКИ

ИЗДАНИЕ НА БИБЛИОТЕКАТА

СОФИЯ
ДЪРЖАВНА ПЕЧАТНИЦА
1923

9 016. 091
Sо 20
V. 2

Bulgarian Reference
(Bulvarie)

Съдържание.

	стр.
Предговор	V
Разпределение на ръкописите по години и векове	IX
Разпределение на ръкописите по редакции	X
Преглед на ръкописите според нуждата им по библиотечния каталог и по Описа	XI
Списък на приложените към Описа автотинни снимки	XV
Опис на ръкописите	1—512
I. Испатири, № 452—465	1—12
II. Евангелия, № 466—496	18—31
III. Апостоли, № 497—507	31—47
IV. Апостоли и евангелия, № 508—513	47—49
V. Минен, № 514—562	49—72
VI. Осмогласници, № 553—572	72—81
VII. Триоди и пендикстари, № 573—589	82—101
VIII. Служебници, № 590—607	102—117
IX. Требници, № 608—625	117—143
X. Часослови, № 626—638	144—156
XI. Служби и вакатисти, № 639—641	156—160
XII. Молитви, № 645—654	160—176
XIII. Катависии, ирмологии и други, № 655—664	171—176
XIV. Сборници, дамаскини, слова, № 665—764	176—480
XV. Разни (новече нечерковни), № 765—829	331—512
Авбучен показалец, именен ивещев	512
Забелязани печатни грешки	558
Автотинни снимки от по важни ръкописи, таблици	I—LII.

Предговор

След 1910 г., когато излезе първият Опис на ръкописите и старопечатните книги в Софийската Народна Библиотека¹, библиотечната управа продължаваше да прибира книжовни стариини, между които първо място заемаха български и славянски ръкописи, каквито за 12 години се набраха доста голям брой; набраха се именно 378 къса, чийто опис поднасям сега в този втори том. По сравнение с това, що бе постъпило до 1910 год. (т. е. за 30 години 450 къса), прирастът е наистина голям, а се обяснява със това, че веднага след 1910 год. Библиотеката получи ръкописната сбирка на Софийския Народен Музей (64 къса). Освен това, между 1910 и 1914 год. се намери един пъргав любител на стариини, Ставри Георгиев от Крушево (Македония), който пропътува някои наши западни краища (Врачанско, Самоковско и Кюстендилско) с нарочна цел да събира книжовни стариини; с особено устърдие този случаен и съвсем неук стариинар тършуваше по черкви и къщи и каквото намереше, пращаше го или го донасяше в Библиотеката. Много от неговите находки не хванаха място, но пък други се пак имаха стойност и увеличиха библиотечната сбирка със 76 номера. Други 22 номера бидоха случайно съзладени от един вързоп объркани листи, пратени до библиотечната управа от Гостивар. Дълго време стоя този вързоп неразвързан, защото съдържанието му не беше никак привлекателно: куп омачкани, скъсан и окаляни листи, без никакъв изглед за нещо ценно; обаче щом развързах вързопа и зех да пробирам лист по лист, можах да съставя 22 бройки разни откъслеци от XIV и XV в., та и шест пергamentни листи! Тъй библиотечната сбирка биде увеличена от тия три случаености със 162 къса ръкописи. Но инак другите свои ръкописи Библиотеката си е набавяла полека-лека, № по №, чрез купуване и твърде редко чрез подаръци.

¹ Описъ на ръкописите и старопечатните книги на Народната Библиотека въ София, състави проф. Б. Попевъ. Съ приложение на 18 снимки. Издание на Библиотеката. София. Държавна Печатница. 1910. Стр. XXII + 355 стр. №

В Софийската Нар. Библиотека по стара практика се водеше един и същи каталог за сички постъпващи ръкописи и старопечатни книги (освен ориенталските, за които си има други списък), затова и в първият Опис влязоха изцяло сички ръкописи и старопечатни книги; но сега намерих за по-добре да отльча само славянските ръкописи и тях да опиша, като другите оставих за същешни работници; тъй е не само по научно, ами и моят научен интерес ме караше тъй да постъпя, за да мога по-скоро да свърша със славянските ръкописи и да установя тяхната стойност като извори за история на бълг. език. Тъй от 468 славянски и неславянски ръкописи и старопечатни книги, постъпили от 1910 до 1923 год., отльих 378 къса славянски ръкописи, според както бяха вписани в библиотечния каталог; но понеже някои от тях бяха постъпили на части и записани под разни номера, то в същност отделни славянски ръкописи излязоха само 362 къса, които и описвам.

Славянските ръкописи в Софийската Народна Библиотека, преди описаните и сегашните, съставят едно цяло, една обща ръкописна сбирка; затова добре е да имат и една обща нумерация. Ето защо в тоя II Опис ръкописите захващат не със № 1, а със № 452, като продължават тъй нумерацията на славянските ръкописи в първият Опис.

По външен вид и съдържание описаните ръкописи в общи черти са пак от същи характер, от какъвто са и другите славянски ръкописи в България. Това струва особено за по-старите от тях, сиреч докъд XVII в.; но колкото се приближаваме към по ново време, толкова повече преобладават ръкописи с извън-черковно съдържание, та дават на сбирката по разнообразен характер.

Описът на ръкописите съм извършвал и тук тъй както и в другите си Описи, а именно като съм обръщал внимание не само върху съдържанието им, но и върху техните езикови и правописни особености и гледал съм да изтъкна изобщо сичко, че е важно в тях, та мога да кажа, че за много описани от мене ръкописи специално издаване става излишно — поне за дълго време; а пък ония, които заслужват особена проука и след моят опис, съм ги посочвал на особено. Към описаните по важни ръкописи прибавил съм и съответни автотипни снимки; такива снимки смяtam за нужни не само, за да се вили нагледно описваният ръкопис, но и още повече, за да могат по тях да се издирят частите на ония ръкописи, които са запазени откъслечно, каквито са повечето от напишите ръкописи. Интересна

работка за бъдни изследвачи ще бъде — чрез сравнение на писмо и правопис да се установят автори, школи и книжовни средища от минало време, за които сега, поради липса на сигурни данни, само нагаждаме.

При описа на по-стари ръкописи от българска редакция употребявам пак същи термини и различавам същи правописни школи, както и преди, само с една малка разлика, за която ще дам обяснение; а именно, вместо да различавам две школи със „смесен правопис“ въз основа на ъ и ь: една западнобългарска или Охридско-Кратовска (III шк.), дето преобладава ь и друга източнобългарска или Търновска (V шк.), дето преобладава ъ, аз приемам сега една школа или група ръкописи, в които еровете се употребяват без правило и ги наричам ръкописи със смесен правопис, без да правя разлика, дали те са писани в източно или западно Българско; защото в същност тази разлика и не е възможно да се прокара само въз основа на ъ и ь. И тогава щом III и V правописна школа се слеят във една, ще се получат пет правописни школи, вместо шест, както преди, и то три двуерови и две едноерови, а ще следват една след друга тъй:

I. Двуерова-етимологичка школа, дето ь се употребява само за смекчение (обикновено само в им. пад. ед. ч. у меки основи, м. и ж. р.): **Господъ, очинтель, царь, заповѣдь**.

II. Двуерова-смесена школа, дето ъ и ь се употребяват без правило.

III. Двуерова-фонетична школа, която е и ресавска: ъ служи за еров звук, а ь — за еров знак: **тьнъкъ**.

IV. Едноерова-Охридска школа — само ъ: **тьнъкъ**.

V. Едноерова-Злетовска или Кратовска школа — само ь: **тьнъкъ**.

Ръкописите от сръбска редакция различават само два вида правопис откъм ъ и ь: по-старите от тях са писани с едноеров правопис, т. е. употребяват само ь, и той е старият сръбски правопис, а в по новите от тях се употребява и двуеров или ресавски правопис, който отговаря на българския двуеров фонетичен, та и е пренесен от България в Сърбия (от Константина Костенски).

По старина описаните ръкописи принадлежат изобщо към последните пет века (XV—XIX), малко има от XIV в., още по-малко от XIII, а само два биха могле да се смятат като от XII в. Според това и пергаментни ръкописи между тях има сравнително малко — сичко 46 къса.

Старината на хартиените ръкописи съм определял предимно по Briquet, чието дело (*Les filigranes, I—IV*) е много по обширно и пре-гледно, отколкото е Лихачевото „Палеогр. значение бумажных водяных знаков“.

Славянските ръкописи на Софийската Нар. Библиотека се пазят и сега в стаята на директора в дървени долапи, а само по ценните от тях са заключени в огнеопорна каса; макар тая каса да е доста голяма, пак не е достатъчна да събере сички ценни ръкописи, та би трябвало да се набави още една — докато се построи за тях специално помещение в новото библиотечно здание, което, надяваме се, ще се построи някой път. До тогава ще трябва да се предприеме общо почистване и потягане на ръкописите, като някои от тях бъдат подвързани, а други бъдат поставени в особени кутии, за да се запазят от по-нататъшна повреда.

На край изказвам благодарност към сегашната и минала управа на Софийската Народна Библиотека, в лицето на директорите ѝ, г-да Б. Ангелов, Ст. Станимиров и Ст. Чилингиров, задето ме улесняваха в работата и съдействаха, щото книгата ми да получи тъй задоволителен външен вид. Съжаливам само, че поради липса на хромова хартия, каквато не можа да се намери в цяла София, фототипните снимки бидоха отпечатани на обикновена хартия, та някои от тях не излязоха тъй ясно, както би излезли на хромова.

София, 31. XII. 1923.

Б. Цонев.